

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Навчально-науковий інститут № 1
Наукове товариство здобувачів вищої освіти
Юридична клініка «Захист»

**РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ
В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВООХОРОННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Матеріали
підсумкової науково-практичної конференції
(Київ, 25 квітня 2019 року)

Частина I

Київ 2019

Копча Василь Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»

РОЛЬ СУДОВОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДО ПОРОЗУМІННЯ

В рамках правової науки України конституційний контроль (як державна функція і як інституційна модель) Тому роль конституційного суду має розглядатися в більш широкому плані, що охоплює загальні питання демократії, конституції та конституціоналізму [1].

Важливо відзначити, що навіть найбільш важливі тези в оцінці природи судового конституційного контролю в Україні виступають на сьогодні надто контраверсійними (судовий орган чи політичний орган, суд факту чи суд права). В цьому сенсі проявляється актуальність даної проблематики.

Відтак, метою цього аналізу є основні підходи до розуміння конституційного контролю.

Окрім цього вагоме узагальнення різноманітних аспектів у розумінні конституційного контролю було вивчено, що судовий конституційний контроль відзначається ознаками: характеризується наявністю державно-владних повноважень контрольного, правоохоронного та судового характеру; формою професіоналізованого державного контролю (вищою серед спеціалізованих форм контрольної діяльності); контрольною, правоохоронною діяльністю, заснованою на самостійності юрисдикційних засобів і форм, та здійснюваною на підставі особливої судово-процесуальної форми відправлення правосуддя з питань конституційного контролю;

Виділяючи різновиди конституційного контролю американський, австрійський, та змішані (французький, шведський), зазначав важливий аспект, що при конструюванні повноважень органу конституційного контролю, крім особливостей форми державного правління, слід враховувати загальну компетенцію та функціональне навантаження загальних й адміністративних судів. Ним же було відзначено, що конституційний контроль слід розглядати як одну із універсальї сучасної держави, один із її фундаментальних принципів. На його думку, саме завдяки такого роду принципам модель правової держави західного типу успішно відбулася. Не останнє місце, з точки зору сприяння цьому, належить конституційному контролю, що підтверджується стабілізацією державних режимів європейських країн у зв'язку із запровадженням конституційного контролю. Далі ним підкреслено, що конституційний контроль став останньою ланкою в державному механізмі з точки зору його оптимізації (США, Франція). Ним відзначається, що конституційний контроль розглядається і як

наслідок еволюціонування правової моделі держави з ієрархією норм, і як засіб такого еволюціонування. Ці дві сторони конституційного контролю є квінтесенцією його змісту в співвідношенні з такими явищами, як право і держава. І саме вони складають його феномен як соціоправового явища [6, с.32-33].

Оригінальною і своєчасною є позиція в розумінні сутності конституційної юрисдикції в Україні.

Вплив відкритого характеру конституційного правопорядку, його взаємодію з міжнародним правом та роль у цій взаємодії органів конституційної юрисдикції. Зокрема посилання на норми міжнародного права при розгляді конкретних справ фактично призводить до того, що органи конституційної юрисдикції надають в своїх рішеннях і міжнародно-правову мотивацію. При цьому міжнародно-правова мотивація відрізняється від звичайного посилання тим, що органи конституційної юрисдикції вказують не тільки на відповідні міжнародні акти, але й надають їх розширене тлумачення, враховуючи як специфіку норм міжнародного права, так і практику їх застосування.

Враховуючи це, роль конституційного суду в утвердженні демократії та верховенства права (зокрема, впровадженні конституційних принципів) може бути як позитивною, так і негативною. Ним же відзначено ще один важливий аспект: «Потрібно також чітко усвідомлювати те, що на сучасному рівні розвитку суспільства і держави таке явище, як узурпація державної влади, є неможливим без участі конституційного суду, його рішення, які лише зовні легітимізують неконституційне захоплення влади».

Нова концепція конституційного права (права конституції) зі змінами була стимульована змінами в доктрині джерел конституційного права, значною мірою визначеними судовою практикою Конституційного Суду. Істотне зрушення в концепції джерел конституційного права відбулося, коли в своєму рішенні від 12 січня 2000 року Конституційний Суд сформулював доктрину про цілісність акта (постанови) Конституційного Суду, заявивши, що постанова Конституційного Суду вважається цілісною, оскільки її резолютивна частина базується на аргументах мотивувальної частини. Ще одним видатним актом Конституційного Суду, який вплинув на розвиток нової конституційної доктрини, була постанова від 30 травня 2003 року, яка нагромадила особливо важливе доктринальне положення про те, що Конституція Литви і остаточні акти Конституційного Суду, в яких розвивається конституційна доктрина, є джерелами конституційного права. Конституція Литви встановила інститут конституційного контролю, що значною мірою вплинув на процес конституціоналізації в різних правових сферах та призвів до консолідації нової концепції конституційного права (права конституції) як вищого закону. Конституційно-правова доктрина,

розроблена Конституційним Судом, відрізняється динамікою та різноманітністю. Нею ж було підкреслено, що визнання конституційного принципу геополітичної інтеграції в ЄС мало суттєве значення для розвитку конституційного права. Взаємовідносини національного конституційного права із правом ЄС були та залишатимуться актуальними. Конституційне право Литви не тільки відображає доктрину, розроблену міжнародними інституціями, що підтримують захист прав людини (передусім це ЄСПЛ), а й розкриває аспекти конституційного досвіду інших демократичних держав.

Низку ідей щодо природи та ролі конституційної юрисдикції було відзначено в підсумковій Резолюції Другого конгресу Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів (Україна, м. Харків, 1–2 червня 2017 року). Серед таких ідей найважливішими є наступні: Конституційна юрисдикція є найважливішим фактором у справі зміцнення, розвитку й захисту основних загальнолюдських цінностей, втілених у конституціях, що лежать в основі діяльності судів країн. Їх рішення і висновки мають вирішальний вплив на діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства. Повага до гарантованих на конституційному рівні прав і основоположних свобод людини і громадянина є основою правопорядку й справедливості. Органи країн, які здійснюють законодавчі та правозастосовні функції, також повинні дотримуватись положень загальновизначених актів міжнародного права, міжнародних інструментів для захисту прав і основоположних свобод людини і громадянина. З огляду на положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року державні органи, у тому числі уряд, законодавець, суди і орган конституційної юрисдикції, повинні докладати всіх зусиль для виконання країнами їх міжнародних зобов'язань, а також для виконання рішень ЄСПЛ. Зокрема, органи конституційної юрисдикції мають поступово інтегрувати рішення ЄСПЛ у національне право. При прийнятті рішень у справах органи конституційної юрисдикції дедалі частіше звертаються до закономірностей генези конституціоналізму й відповідної правової практики інших країн, що сприяє розвитку їх конструктивних взаємовідносин як на регіональному, так і загальноєвропейському та світовому рівнях. Наведені тенденції слід вважати позитивними з огляду на таке: хоча конституції країн відрізняються одна від одної, їх основні принципи, зокрема щодо захисту прав людини і людської гідності, становлять загальну основу, а юридичні аргументи, що ґрунтуються на цих засадах, які використовуються в одній країні, з урахуванням відмінностей національного законодавства за принципом субсидіарності, можуть бути джерелом натхнення для іншої. Належне виконання органами конституційної юрисдикції своїх повноважень, у тому числі стосовно захисту прав і основоположних свобод людини і

ромадянина, є можливим лише за неухильного дотримання конституційних приписів щодо незалежності цих органів, а також недоторканності суддів та їх підпорядкованості виключно конституції й верховенству права. Неприпустимими є втручання у діяльність органів конституційної юрисдикції інших органів державної влади, політичний і публічний тиск. Ці суб'єкти владних повноважень та суспільних правовідносин повинні утримуватись від будь-яких спроб неправомірного впливу на суддів під час виконання ними своїх обов'язків. Важливими є прозорість й відкритість діяльності органів конституційної юрисдикції перед громадянським суспільством [6].

Виходячи з наведеного, можна прийти до наступних висновків. Як відзначив Ласло Шольом (László Sólyom) у Вільнюсі на конференції, присвяченій 10-річчю Конституційного Суду Литовської Республіки (4-5 вересня 2003), умовами для взаємної взаємозалежності конституційних юрисдикцій є наступні: нове покоління конституційних судів отримують стандарти та прийоми, розроблені колишніми конституційними судами, за коротший час, хоча матеріал, який необхідно освоїти, інтенсивно зростає. На його думку, для третього покоління конституційного суду вистачить десяти років, щоб досягти рівня і розвинути багатство юриспруденції, для чого перше покоління потребувало сорока років напруженої роботи; традиційні зони впливу французького або німецького законодавства можуть бути визначені скоріше в структурі і повноваженнях конституційних судів, ніж у їхній юриспруденції, а більше в загальній правовій культурі, ніж у конституційних рішеннях. Сильний, традиційний, німецький вплив є очевидним у Польщі, Угорщині, Чехії та Словенії; на думку Ласло Шольома, третя генерація конституційних судів народилася в сприятливому міжнародному середовищі, коли суди мали процвітаючу міжнародну правозахисну юрисдикцію навколо себе. Нові суди вже знайшли спільну європейську мову конституційності, яку вони не тільки навчилися вимовляти, але й могли висловити нові ідеї на цій мові. При цьому отримання міжнародних стандартів набагато більше, ніж адаптація, це був взаємний процес. Реальний обмін ідеями був підтриманий унікальною публічністю, яку міжнародна політична ситуація запропонувала новим судам. Хоча тільки Конституційний Суд Південної Африки зобов'язаний згідно Конституції враховувати закордонні конституційні справи, конституційні суди сьогодні зазвичай працюють на порівняльній правовій основі. З іншого боку, Ласло Шольом нагадав новий механізм міжнародного співробітництва: Конференцію європейських конституційних судів і Комісію за демократію через право («Венеціанська комісія»). Інтегративний вплив Венеціанської комісії дійсно є важливим і служить глобалізації конституційного правосуддя [7].

Крім того, говорячи про специфіку конституційного контролю в Україні, слід відзначити, що станом на 2019 рік він є повноцінним спеціальним судом, а не політичним органом. Такий висновок впливає як з його функцій та обсягу юрисдикції, так і з аналізу конституційних гарантій для нього як колегіального органу та суддів. У цьому контексті цінною є позиція щодо розуміння конституційного контролю як важливої складової (одного з механізмів) правового захисту конституції. Дослідження в цьому напрямі є продуктивним напрямом розвитку правової науки.

Список використаних джерел

1. Rait Maruste. The Role of the Constitutional Court in Democratic Society. JURIDICA INTERNATIONAL. LAW REVIEW. UNIVERSITY OF TARTU [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.juridicainternational.eu/index.php?id=12703ю>
2. Стрижак А. Конституційний Суд України як інститут забезпечення та захисту конституційної законності [Електронний ресурс] / А. Стрижак // Вісник Конституційного Суду України. - 2010. - № 1. - С. 102-110. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vksu_2010_1_26.
3. Бринь Т.О. Конституційний Суд України в механізмі захисту та забезпечення прав і свобод людини і громадянина: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Т. О. Бринь ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2010. — 19 с. — укр.
4. Алексеенко І.Г. Європейська модель конституційної юстиції: теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / І.Г. Алексеенко ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. — К., 2001. — 16 с. — укр.
5. Кельман М.С. Конституційний контроль як засіб захисту конституції у національних правових системах континентального права: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / М.С. Кельман ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. — К., 2001. — 19 с. — укр.
6. Сліденко І. Д. Конституційний контроль в механізмі сучасної правової держави: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / І. Д. Сліденко ; Ін-т законодавства ВР України. — К., 2010. — 40 с. — укр.
7. Скомороха В.Є. Конституційний Суд України в механізмі державної влади: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / В.Є. Скомороха ; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. — Х., 2001. — 19 с. — укр.
8. Савчин М.В. Конституційний суд України як гарант конституційного ладу: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.02 / М.В. Савчин ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. — К., 2003. — 17 с. — укр.